

- пам'ятати про те, що вади, недосконалість керівника відбиваються на учасниках.

Одним з важливих якостей у майбутніх учителів музичного мистецтва є й формування комплексу професійних якостей і рис, що забезпечують виконання своїх обов'язків на відповідному морально-етичному рівні. В основі такту лежить комплекс психічно - фізіологічних якостей особистості, до яких відноситься його тактовність. Специфіка такту в роботі диригента-керівника проявляється в мовній культурі, формі спілкування, поведженні.

Ще однією важливою якістю керівника колективу є здатність до спілкування, установленню тісних контактів з різними за віком дітьми загальної школи. Необхідно навчити студента вмінню знаходити правильний тон у спілкуванні з дитячим колективом і кожним учасником окремо.

Створення на репетиції атмосфери взаєморозуміння багато в чому залежить від уміння студента спілкуватися з учасниками, підтримувати добрий настрій. Це сприяє появі в них бажання виконати вимоги керівника якнайкраще. Терпіння, такт, витримка, умілий індивідуальний підхід до кожного учасника принесе набагато більше користі, ніж надлишкова вимогливість, тиск.

Студент-керівник повинен знати також основні прийоми організації спілкування з виконавцями. До них можна віднести:

- 1) уміння емоційно підтримати співрозмовника;
- 2) уміння відповісти відмовами, не кривдячи;
- 3) уміння викликати на відвертість людину, розкрити її;
- 4) уміння просити, наполягати, диктувати, не уражаючи інтересів окремих учасників колективу;
- 5) уникнення формального спілкування, зведення до мінімуму зайвих розмов.

Отже, такими педагогічними, особистісними й психологічними якостями повинен володіти студент, майбутній диригент-керівник.

1. Комунікативні – здатність до спілкування, співробітництва.
2. Дидактичні – здатність пояснювати, показувати, навчати.
3. Прогностичні – здатність здійснювати педагогічне передбачення, прогнозувати результати взаємодії роботи з хором.
4. Перцептивні – здатність проникнути у внутрішній світ співака, і розуміти його стан.
5. Креативні – здатність до творчості.
6. Експресивні – здатність до емоційної вразливості, яскравості прояву емоцій, володіння інтонаційною палітрою мови й вільним, пластичним технічним апаратом.

Список використаних джерел:

1. Живов В.Л. Теория хорового исполнительства. – М.: «Эдиториал УССР», 1998. с 36.
2. Пазовський А.М. Записки диригента /А.М. Пазовський. – М.: «Музика», 1966. – 562 с.
3. Осеннева М.С. Хоровий клас і практична робота з хором / М.С. Осеннева, В.А. Самарин. – Навч. посібник для студ. муз. фак. виш. пед. навч. закладів. – М.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 192 с.
4. Мусін І.А. Про виховання диригента /І.А. Мусін. – Л. «Музика», 1987.–295 с.
5. Ломів Б.П. Спілкування як проблема загальної психології //Методичні основи соціальної психології /Б.П. Ломів. – М., 1975. – 164 с.
6. Мюнш Ш. Я – диригент /Ш. Мюнш. – М.: «Музика», 1982. – 234 с.
7. Платонов К.К. Короткий словник системи психологічних понять /К.К. Платонов. – М., 1981. – 237 с.

УДК 378.14

О.Л. Ільєнко

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СПЕЦІАЛІСТА» У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАУКАХ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз довідкової, наукової літератури з проблеми конкурентоспроможності спеціаліста, на підставі чого надано уточнене визначення поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» як категорії психології та педагогіки.

Annotation. In the article the theoretical analysis of reference and scientific literature on the issue of the competitiveness of a specialist is carried; on the basis of this analysis the term "competitiveness of a specialist" in psychology and pedagogic is specified.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Визначення суті та змісту професійної підготовки конкурентоспроможного спеціаліста будь-якої галузі вимагає, передусім, з'ясування суті поняття «конкурентоспроможність», що є досить складним завданням через її багатогранність та ємкість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій таких сучасних вчених як Є. Євплогової, Н. Журанової, Н. Корнейченко, Д. Котікової, В. Мезінова, О. Потапової, О. Романовської, Ж. Шуткіної та інших свідчить, що дана проблема є недостатньо розробленою, адже у дослідженні її окремих аспектів зустрічаються певні суперечливі моменти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Так, з огляду на те, що проблема формування конкурентоспроможності спеціаліста у психолого-педагогічній науці є відносно новою, поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» є доволі широким й не визначеним до кінця, його тлумачення багатомірні та різнопланові, вченими у науковому обігу використовуються терміни, що близькі поняттю «конкурентоспроможність спеціаліста», проте не тотожні йому. Так, аналіз наукових праць Д. Котікової, В. Мезінова, О. Романовської, М. Шилової, Ж. Шуткіної [10; 12; 16; 22; 23] та інших учених засвідчує, що

поряд із поняттям «конкурентоспроможність спеціаліста» як тотожні використовуються такі споріднені поняття як «професіоналізм», «професійна компетентність», «професійна майстерність» тощо.

У науковому обігу вченими також використовуються як тотожні синонімічні поняття «конкурентоспроможність спеціаліста», «конкурентоспроможність майбутнього спеціаліста», «конкурентоспроможність випускника вищого навчального закладу», «конкурентоспроможність студента», «конкурентоспроможність робітника», «конкурентоспроможність персоналу», «конкурентоспроможність трудового потенціалу», «конкурентоспроможність робочої сили», «конкурентоспроможність трудових ресурсів». Саме тому з метою уточнення сутності поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» вважаємо за доцільне проаналізувати, порівняти та систематизувати існуючі поняття, адже саме систематизація понять допомагає глибше усвідомити зв'язки між ними, їх властивості й відношення, більш чітко уявити структуру вихідного поняття «конкурентоспроможність спеціаліста».

Формулювання цілей статті. Метою статті є уточнення сутності поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» на основі теоретичного аналізу довідкової, економі-

чної, юридичної, філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення сутності поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» звернемося, у першу чергу, до довідкової літератури.

Так, з'ясовано, що поняття «конкурентоспроможність» тлумачиться, переважно, як «здатність до конкуренції» [2], що, у свою чергу, розуміється як суперництво у якій-небудь галузі, боротьба за досягнення кращих наслідків, змагання [2; 5; 7; 17; 19]. Термін «конкурентоздатний», як засвідчив аналіз тлумачних словників, визначається як «такий, що у змозі витримати конкуренцію, протистояти конкурентам» [2; 3; 7; 14; 17].

У енциклопедії професійної освіти надається наступне визначення поняття «конкурентоспроможність» як «сукупність характеристик, що визначають порівняльні позиції конкретного робітника або окремих груп на ринку праці і що дозволяє йому (їм) претендувати на зайняття певних вакансій»; поняття «конкурентоспроможність молодого спеціаліста» тлумачиться як «показник якості підготовки вищого навчального закладу та можливість реалізації професійних та особистісних якостей випускника в інтересах сучасного виробництва (організації, установи)» [24, с. 464]; термін «конкурентоспроможність робітників (робочої сили)» визначається як «відповідність робочої сили вимогам ринку, відкриває робітникам можливість вступати у відносини конкуренції (конкурувати) на ринку праці; сукупність характеристик, що визначає порівняльні позиції конкретного робітника або окремих груп на ринку праці, що дозволяє йому (їм) претендувати на заняття певних вакансій (найм)» [24, с. 465].

Варто зазначити, що поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» виникло на базі економічного поняття «конкурентоспроможність товару», а тому з метою кращого розуміння сутності поняття «конкурентоспроможність» по відношенню до особистості спеціаліста, вважаємо за доцільне проаналізувати сутність вихідного поняття «конкурентоспроможність товару».

Так, Є. Гісатулліна [4] зазначає, що під конкурентоспроможністю розуміють властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку поряд з присутніми там аналогічними товарами, послугами або суб'єктами ринкових відносин, що конкурують.

У сучасному економічному словнику [18] конкурентоспроможність визначається як «властивість об'єкта, що характеризується як ступінь задоволення ним конкретної потреби порівняно з найкращим аналогічним об'єктом, що представлено на даному ринку. Це відносна та узагальнена характеристика, що виявляє його вигідні відмінності від товару-конкуренту за ступенем задоволення потреби й за витратами на її задоволення». Інакше кажучи, конкурентоспроможність – здатність витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об'єктами інших виробників на даному ринку.

Як зазначає Н. Корнєйченко [9], в сучасних економічних та юридичних словниках конкурентоспроможність визначається як рівень переваги або відставання фірми, підприємства, організації по відношенню до інших учасників-конкурентів на ринку всередині країни та за її межами за такими критеріями, як використання новітніх технологій, кваліфікація персоналу, політика збуту тощо. Отже, з вищезазначеного доходимо переконання, що конкурентоспроможність спеціаліста у широкому значенні дає йому можливість конкурувати на ринку праці через реалізацію особистісних та професійних якостей, характеристик і є, відповідно, показником якості його професійної підготовки. Проте проведений аналіз існуючих тлумачень поняття «конкурентоспроможність», викладених у довідковій, економічній літературі, не дає повного й глибокого уявлен-

ня та розуміння його сутності, а тому вважаємо за доцільне проаналізувати наукову літературу з проблеми.

Так, на підставі аналізу психолого-педагогічної літератури [6; 9; 10; 16; 21] з'ясовано, що конкурентоспроможність (особистості) спеціаліста:

1. Розуміють як характеристику (або комплекс характеристик) особистості, в основі якої лежить сукупність певних якостей, компетенцій;
2. Визначають як певне особистісне утворення;
3. Тлумачать як властивість особистості;
4. Розуміють як основу особистості спеціаліста.

Аналіз широкого спектру наукової літератури [1; 11; 13; 20; 22] засвідчив, що вчені, передусім, тісно пов'язують конкурентоспроможність спеціаліста з його участю в конкуренції, конкурентній боротьбі:

- «конкурентоспроможність спеціаліста – це готовність до участі в конкуренції, що базується на професійно-особистісних, індивідуально-особистісних та духовно-моральних ресурсах» (В. Андрєєв, А. Маркова, Л. Мігіна);
- «конкурентоспроможність спеціаліста – це процес керування суб'єктом своїми конкурентними перевагами з метою досягнення перемоги в конкурентній боротьбі» (Р. Фатхутдінов);

• «конкурентоспроможність спеціаліста – здібність спеціаліста витримувати конкуренцію на ринку праці» (М. Шилова, І. Белих).

У результаті наукового пошуку [9; 10; 23] встановлено, що в обігу існують чисельні визначення поняття «конкурентоспроможність спеціаліста», що асоціюють та ототожнюють її, переважно, з успіхом людини.

Водночас у науковій літературі існують підходи, що спростовують повне ототожнення конкурентоспроможності й успішності спеціаліста. Так, В. Мезінов та інші зазначають, що помилковим є ототожнення понять «конкурентоспроможність» й «успішність» професійної діяльності, адже «успіх в більшій мірі представляє собою суб'єктивне розуміння життєвого задоволення, формування конкурентоспроможності, вимагає більш жорсткої концепції особистісного розвитку» [12].

Таким чином, узагальнюючи наукові погляди на сутність конкурентоспроможності особистості спеціаліста, дійшли переконання, що в науковому обігу відсутня єдність щодо розуміння цього поняття. Це підтверджується й тим, що поряд із поняттям «конкурентоспроможність спеціаліста» як тотожні використовуються такі поняття як «професіоналізм», «професійна компетентність», «професійна майстерність» тощо.

Так, Н. Корнєйченко, О. Романовська, Ж. Шуткіна [9; 16; 23] зазначають, що поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» у науковій літературі співвідноситься з такими категоріями, як професійна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність. Ж. Шуткіна [23] при цьому стверджує, що сьогодні поняття «професіоналізм» у вітчизняній педагогіці є більш розробленим, ніж поняття «конкурентоспроможність». Вчена акцентує увагу, що поняття конкурентоспроможності співвідноситься в наукових публікаціях із іншими поняттями, такими, як «професіоналізм», «професійна компетентність», «професійна майстерність», що використовуються для характеристики підготовленості спеціалістів до професійної праці.

М. Шилова та В. Белих [22] наголошують, що для характеристики конкурентоспроможного спеціаліста використовують такі поняття, як професійна спрямованість, професійна готовність, професійна компетентність, професійна мобільність, професійна майстерність.

Проте у дослідженні підтримуємо думку групи вчених Н. Корнєйченко, Д. Котікової та інших [9; 10] про те, що недоцільно ототожнювати вищезазначені поняття. Так, не можна використовувати як тотожні поняття «конкурентоспроможність» та «професійна компетентність», оскільки професійна компетентність передбачає, передусім,

формування професійних знань й умінь у поєднанні з критичністю мислення. У це поняття не входять особистісні якості спеціаліста, досвід його соціалізації у процесі навчання. Поняття «конкурентоспроможний спеціаліст» уключає до свого складу, крім тих параметрів, що входять до складу поняття «професійна компетентність», ще й низку надпрофесійних характеристик особистості, особистісні якості спеціаліста, де головною психологічною умовою успішної діяльності в будь-якій галузі є впевненість в своїх силах, що здобувається в процесі соціалізації особистості, тобто незважаючи на взаємообумовленість та взаємозалежність цих понять, їх повне отождоження є недоцільним, оскільки, говорячи про конкурентоспроможність спеціаліста, не можна зводити її тільки до професійного аспекту.

Використання як тотожних у науковому обігу таких понять як «конкурентоспроможність спеціаліста» та «конкурентоспроможність випускника вищого навчального закладу» або «конкурентоспроможність студента» є недоцільним, адже це обумовлено зміною статусу «випускника вищого навчального закладу» на «спеціаліста».

Водночас, принципові розбіжності у трактуванні терміну «конкурентоспроможність спеціаліста» практично відсутні. Так, на думку більшості вчених конкурентоспроможність спеціаліста відображає якість його професійної підготовки та уявляє собою певну особистісну характеристику, в основі якої лежать особистісні та професійні якості, що сприяють його успішній професійній діяльності та надають перевагу в конкурентній боротьбі на ринку праці. Окрім того, підсумовуючи підходи вчених щодо розуміння суті конкурентоспроможності, дійшли таких висновків, що конкурентоспроможність:

- уявляє собою здатність витримувати конкуренцію, протистояти конкурентам, що характеризується активною спрямованістю й успішністю в професійній діяльності;
- є однією з характеристик особистості: вона не може існувати окремо від особистості; є універсальною характеристикою особистості, що виявляється в різних формах існування;
- передбачає наявність у спеціаліста загальних та професійних спеціальних знань, умінь, навичок, широкого рівня світогляду. Підвищення професійного рівня спеціаліста може розповсюджуватися як у бік розширення й поглиблення знань й навичок, так і в бік швидкого засвоєння нових, необхідних у професійній діяльності;
- передбачає спрямованість особистості на творчу самореалізацію. Суб'єкт реалізує на практиці свої професійні здібності, намагаючись відповідати вимогам, що на нього поклали у зв'язку з його професійною діяльністю;
- визначає якість послуг, що надається суб'єктом на ринку праці. Чим вище якість виконуваної роботи, тим активніше здійснюється процес самореалізації;
- передбачає уміння орієнтуватися в швидко змінюваному економічному просторі, адаптуватися, навчатися, розвиватися, володіти здатністю до саморефлексії;
- виявляється в успішній динаміці професійної діяльності й поведінковій активності у виробничому процесі;
- представляє загальну культуру поведінки особистості й виконує функцію проектування в сфері професійної діяльності.

До того ж, аналіз підходів учених до розуміння сутності конкурентоспроможності дозволив передбачити, що конкурентоспроможність:

- виступає ключовим поняттям при характеристиці сучасного спеціаліста;
- є системним утворенням, що включає низку компонентів, які мають власну організацію, й активно взаємодіє з навколишнім середовищем; є інтегральною системою якістю спеціаліста, що підлягає формуванню в освітньому процесі вищого навчального закладу;

- компоненти конкурентоспроможності можуть виступати основою для визначення показників оцінки якості підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі;
- одиницею аналізу конкурентоспроможності виступає творча професійна діяльність;
- особливості реалізації й формування конкурентоспроможності особистості обумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними, віковими характеристиками, а також соціально-економічним досвідом особистості;
- є основою для моделювання якісного процесу професійної підготовки спеціалістів у вищому навчальному закладі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, на підставі теоретичного аналізу довідкової, наукової літератури уточнено сутність поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» як інтегральної характеристики особистості спеціаліста, що уявляє собою єдність професійно-значущих, соціально-значущих, особистісних якостей, включає до свого складу його професійну компетентність, професіоналізм, професійну майстерність, професійну мобільність, професійну спрямованість, професійну готовність тощо, що забезпечує його високий професійний статус, високу рейтингову позицію на галузевому ринку праці, вигідно виокремлює його від інших учасників конкуренції в умовах вимог та запитів роботодавців, забезпечує успішність його професійної діяльності, що в цілому сприяє високому попиту на його професійні послуги, тобто сприяє його затребуваності на ринку праці. Перспективою подальшого дослідження є визначення структурних компонентів конкурентоспроможності спеціаліста з метою їх подальшого формування у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Андреев В. И. Конкурентология : учебный курс для творческого развития конкурентоспособности / В. И. Андреев. – Казань : Центр инновац. технологий, 2004. – 468 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СД) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпін'я: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак]. – К. : Видавництво «Дніпро», 2009. – 1332 с.
4. Гисматуллина Э. К. Конкурентоспособность внеучебной деятельности студентов ВУЗА / Э. К. Гисматуллина // Методология и методика социологических исследований: Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки. – Новосибирск. – 2012. – Вып 1. – С. 127–138.
5. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: Современное написание: В 4 т. Т. 2. И–О / В. И. Даль. – М. : ООО «Издательство АСТ» : ООО «Издательство Астрель», 2003. – 1280 с.
6. Евплова Е. В. Формирование конкурентоспособности будущих педагогов профессионального обучения: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Евплова Екатерина Викторовна. – Челябинск, 2012. – 170 с.
7. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка толково-образовательный Т.Ф. Ефремова. – М. : Рус. яз., 2000. –Т 1. : А–О. – 1209 с.
8. Журанова Н. А. Формирование конкурентоспособности специалистов в системе среднего профессионального образования (на примере подготовки менеджеров гостинично-туристического сервиса): дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Журанова Наталья Анатольевна. – Самара, 2006. – 247 с.
9. Корнейченко Н. В. Формирование конкурентоспособности специалиста гостиничного сервиса в процессе обучения в колледже : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Корнейченко Наталья Викторовна. – Астрахань, 2008. – 144 с.
10. Котикова Д. С. Формирование конкурентоспособности личности студента в образовательном процессе вуза : дис. ... кандидата псих. наук : 19.00.07 / Котикова Дарья Станиславовна. – Нижний Новгород, 2010. – 245 с.
11. Маркова, А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.
12. Мезинов В. Н. Формирование конкурентоспособности будущего учителя в образовательном процессе университета : дис.

- ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Мезинов Владимир Николаевич. – Елец, 2009. – 317 с.
13. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – Моск. психол.-соц. ин-т. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
  14. Ожегов В. И. Словарь русского языка: Ок. 57 000 слов / [под ред. чл.корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой]. – 19-е изд. – испр. – М. : Рус. яз., 1987. – 750 с.
  15. Потапова Е. В. Развитие профессиональной конкурентоспособности студентов туристского вуза в процессе учебно-производственной практики : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Потапова Елена Васильевна. – Москва, 2007. – 171 с.
  16. Романовська О. О. Організаційно-педагогічні умови підготовки конкурентоздатного фахівця в інженерно-педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.О. Романовська. – Харків, 2011. – 22 с.
  17. Словарь русского языка : В 4-х т./ РАН, Ин-т лингвистических исследований / [под ред. А. П. Евгеньевой]. – 41-е изд. – М. : Рус. Яз., Полиграфресурсы, 1999. Т.2. К-О. – 1999. – 736 с.
  18. Современный экономический словарь / [Под ред. Б. А. Райзберга, Л. Ш. Лозовского, Е. Б. Стародубцевой]. – М. : Изд-во «Инфра-М», 1997. – 496 с.
  19. Толковый словарь русского языка : В 4 т. Т. 1. / [под ред. Проф. Д. Ушакова]. – М. : ТЕРРА, 1996. – 824 с.
  20. Фатхутдинов Р. Г. Менеджмент как инструмент достижения конкурентоспособности / Р. Г. Фатхутдинов // Вопросы экономики. – 1997. – № 5.
  21. Філь О. А. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до роботи в конкурентоздатній управлінській команді : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.10 “Організаційна психологія; економічна психологія” / О. А. Філь. – К., 2006. – 24 с.
  22. Шилова М. И., Бельх И. Л. Формирование конкурентоспособности выпускника ВУЗа/ М. И. Шилова, И.Л. Бельх // Вестник ТГПУ, 2010, Вып 4.
  23. Шуткина Ж. А. Организационно-педагогические условия формирования конкурентоспособности выпускников негосударственного вуза : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Шуткина Жанна Александровна. – Нижний Новгород, 2008. – 177 с.
  24. Энциклопедия профессионального образования : В 3-х т. / [Под ред. С.Я. Батышева]. – М., АПО, 1998. – 568 с., ил. Т. 1. – А-Л. – 1998.

УДК 373.3:37.016

В.О. Кириліва

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ХАРКОВІ (ДР. ПОЛ. 70-Х – 90-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ)

Анотація: У статті проаналізовано використання теоретичних ідей розвивального навчання в практиці шкіл м. Харкова. Розглянуті педагогічні ідеї відомих учених – В.В. Репкіна, О.К. Дусавицького, які значну увагу приділяли питанням розвивального навчання та зробили вагомий внесок щодо впровадження ідей розвивального навчання у школи України. Виокремлено основні показники успішності реалізації ідей розвивального навчання в початковій школі. Накреслено перспективи подальшого впровадження ідей розвивального навчання в школи України.

Ключові слова: розвивальне навчання, початкова школа, дослідження, діяльність, учень.

Annotation : The article analyzes using theoretical ideas of developing education practice in schools of Kharkiv. Reviewed the pedagogical ideas of prominent scientists – V. Repkin, A. Dusavitsky, that considerable attention be given to developing education and made a weighty contribution into idea the developing education in Ukrainian schools. Allocated to the main indicators of success of developing education in elementary school. The prospects of introducing the idea of developing education in the school of Ukraine.

Key words: developing education, elementary school, research, activity, pupil.

Постановка проблеми. В останні роки вчителі все частіше звертають увагу на ідеї розвивального навчання, з якими вони пов'язують можливість змін у школі. Якщо раніше головним питанням було поширення знань, загальна освіта дітей, то зараз з'явилася потреба розвитку здібностей, формування талантів у кожної дитини.

Аналіз сучасних досліджень. Дослідженням питань розвивального навчання займалися такі відомі педагоги, як Е. Александрова, О. Божко, О. Дусавицький, Г. Захарова, П. Жедек, О. Іванова, О. Кондратюк, С. Крамських, В. Репкін, І. Толмачова, З. Шилкунова та ін.

Метою статті полягає в аналізі особливостей використання теоретичних ідей розвивального навчання в Харкові в період, який вивчається.

Виклад основного матеріалу У другій половині 70-х - 90-ті рр. ХХ століття, харківськими науковцями посилюються дослідження, пов'язані з розвивальною функцією процесу навчання. Почався новий підхід до процесу навчання як цілісного явища: розкриваються закономірності цілісного процесу; змицнюється зв'язок із життям і громадсько-корисною працею; застосовується зв'язок навчального матеріалу з особистим досвідом і спостереженнями учнів, іграми; проведенням лабораторних і практичних робіт, практикумів; складаються задачі із виробничим змістом і виробничими ситуаціями; організуються трудове навчання і продуктивна праця учнів; громадсько-корисна робота; історичні екскурсії в науку; політехнічна підготовка учнів засобами різних предметів; встановлюються міжпредметні зв'язки у процесі викладання; формується науковий світогляд і певна система знань школярів. Усе це вимагало і сприяло в певній мірі розвитку

пізнавальної активності й творчої самостійності учня [1, с. 7].

У 1976-78 рр. В. Репкін опублікував серію теоретичних статей, присвячених поняттю «навчальна діяльність», опису її структури і умов її формування у молодшому шкільному віці, підходу до навчальної діяльності як психологічної проблеми [3, с. 87].

У цих статтях, як зазначає О. Дусавицький, В. Репкін показав, що навчальна діяльність проходить якісні етапи, кожен з яких характеризується певним типом навчальної задачі і певним типом колективно-розподіленої діяльності між учасниками навчального процесу. Тим самим конкретизувалося уявлення про зміст розвитку в процесі навчання, що дозволяє його зрозуміти як процес становлення школяра як суб'єкта навчальної діяльності. Розкривалася внутрішня логіка побудови змісту і вибір методів розвивального навчання, які визначалися об'єктивною логікою формування навчальної діяльності. В. Репкіним також вперше були вивчені і описані умови переходу до самостійних форм навчальної діяльності та механізми їх реалізації в підлітковому віці [3, с. 105].

З початку 80-х років ХХ століття на кафедрі загальної психології Харківського університету (керівник – проф. О. Дусавицький) було здійснено експериментальне дослідження розвитку особистості дитини від молодшого до старшого шкільного віку в умовах формування навчальної діяльності в початковій школі.

Багаторічні експериментальні дослідження показали, що в умовах реалізації системи розвивального навчання у молодшому віці формуються такі важливі новоутворення як стійкий інтерес до змісту знань, який поширюється на